

Småskrifter, Societas Sanctae Birgittae

Utgivare:

Bo Brander, Teol.dr, Confessor S.S.B., Lund

Tryck: Dacapotryck, Älmhult 2003

BIRGITTA OCH REFORMATIONEN

FÖREDRAG I VADSTENA KYRKA

DEN 24 OKTOBER 1916

AV

NATHAN SÖDERBLOM

För ärkebiskop Nathan Söderblom var Kyrkan i Sverige en obruten andlig storhet allt ifrån den första kristna missionen i landet på Ansgars tid. Det var därför naturligt för honom att under ett av de första ärkebiskopsåren sammankalla till en Birgittavesper i Vadstena kyrka den 24 oktober 1916.

Det föredrag som ärkebiskopen då höll var både programmatiskt och verkningsfullt. Man återfinner i manuskriptet orden: -"vi äger i Sverige före och efter den stora kyrkoförbättringen en och samma kyrka, en del av den allmänneliga kristenheten, som särskilt utformats genom folklynne historia och personligheter". I den liturgiskt rikt utformade vespem tjänstgjorde vid altaret domkyrkosysslomannen i Västerås Hugo Berggren och domkyrkosysslomannen i Uppsala Mats Åmark, två av SSB:s stiftare.

Den högtidliga vespem väckte hos många en längtan att åter göra Vadstena till ett andligt centrum i Sverige. Den väckte också en längtan efter ett rikare andligt liv i Svenska kyrkan, präglad av mer bön och ett flitigare och mer vördsamt brukande av sakramenten. Ärkebiskop Nathan Söderblom uppdrog därför åt fäderna i "det gamla SSB", Sankt Sigfrids Brödraskap, att bilda en sammanslutning som anslöt till den birgittinska spiritualiteten. Knappt fyra år efter den stora Birgittavespern - året 1920 - stiftades Societas Sanctae Birgittae. Hugo Berggren valdes till SSB:s förste confessor.

När Societas Sanctae Birgittae låter Nathan Söderbloms föredrag bli tillgängligt i språkligt lätt reviderad form, är det för att understryka Söderbloms betydelse för förnyelsen av den birgittinska spiritualiteten i Svenska kyrkan, och för att den ekumeniske ärkebiskopens syn på den Svenska kyrkan som en del av den allmänneliga kristenheten, fortfarande är förpliktande och utmanande.

Lund i juni aD 2003
Bo Brander
Confessor SSB

När Sveriges förste evangeliske ärkebiskop i företalet till sitt mästerverk »Den svenska kyrkoordningen» (tryckt i Stockholm 1571) räknar upp »gudfruktiga svenska konungar», som lagt sig mycken vinn om den kristna tron, »såsom nämligen den förste konung Björn, vilken genom inkallade predikare S. Ansgarius och andra här i riket lät predika kristen tro; och åter en god tid därefter lät konung Stenkil kalla här in i riket predikare, i synnerhet de två Adelward och Staffan, och efter honom konung Olof som från England eftersände den fromme biskopen S. Sigfrid med hans följeslagare; men konung Erik Jedvardson har ännu mer fått lovord hos svenskarna, ty han sägs för Kristi tros plantering och utspridande skull både inrikes och utrikes ha mycket vågat och lidit» - när ärkebiskop Lars sålunda anger det obrutna sammanhanget i de svenska konungarnas kristna plikter och nitälskan, så gäller detta obrutna sammanhang inte endast överheten utan kyrkan såsom sådan inom Sveriges gränser. Så självklart det än är, behöver det åter och åter sägas: vi äger i Sverige före och efter den stora kyrkoförbättringen en och samma kyrka, del av den allmänneliga kristenheten, som särskilt utformats genom folklynne, historia och personligheter.

Till dessa Guds sändebud, som ökar vår kyrkas eviga rikedom och som samtidigt vittnar om och bekräftar dess särart, hör i främsta raden den heliga Birgitta. Vår reformator Olaus Petri får anledning att tala om Birgitta i sitt mot den danske karmelitermunken Paulus Helie riktade »Ett fögho sändebref» från 1528. I denna skrift åberopar sig Olaus likaväl som munken på Ansgar och Sigfrid. Vad Birgitta angår, menar visserligen Olaus Petri, att Jesu Kristi och hans apostlars uppenbarelse är förnämligare än Birgittas, men han kan hänvisa sin och reformationens motståndare till Birgitta såsom en även av denne erkänd auktoritet, när det i hennes bok står skrivet, »att allt som klerken har utöver föda, kläder och nödtorft, det tillhör icke honom utan de fattiga».

Året före reformationens fyrahundraåriga jubileum samlas vi här på den helgade platsen för Birgittas stiftelse. Dagen, vald av personliga skäl såsom den första möjliga, befanns vara en minnesdag. Ty den 23 och 24 oktober 1384 invigdes klostret här. Den 23 juli 1373 hade Birgitta avlidit i Rom. Med dotterlig ömhet förde Katarina hennes till dels ännu här i kyrkan förvarade kvarlevor till Vadstena, dit de anlände år 1374. Båren, som användes, finns förmodligen i behåll. Tio år senare, 1384, invigdes den 23 oktober systrakonventet, dagen därpå brödrakonventet. Sankt Severinus' dag den 23 oktober inföll enligt Diarium Wadstenense år 1384 på en söndag. Systrakonventet, bestående av 46 systrar, invigdes av stiftets biskop och klostrets visitor Nicolaus Hermanni i närvaro av flera vördnadsvärda prelater och herrar, såsom ärkebiskop Henrik från Uppsala och biskop Thord från Strängnäs. Dagen därpå infördes bröderna i sin byggnad, de utgjorde nio prästvigda munkar och sju lekbröder. Vi beklagar med stiftets biskop dr. Personne, att han hindrats av viktiga uppdrag till hela vår kyrkas fromma att, såsom det var tänkt, vara här i afton och leda vår högtid.

Den i Sverige firade Birgittadagen den 7 oktober (västerländska kristenheten i övrigt firar henne den 8 oktober, kanonisationen ägde rum i Rom lördagen den 7 och söndagen den 8 oktober 1391) hade lämpat sig för denna högtid. Jag var då upptagen av visitation i ett pastorat på Svartsjölandet i Mälaren, men fick en oväntad och skön påminnelse om Sveriges namnkunnigaste kvinna. I Hilleshøgs vördnadsvärda kyrka, som sedan 1874 beklagligt nog bestämts vara ödekyrka, men med sällsynt pietet frivilligt underhållen av den lilla församlingen, hade pastor påträffat fyra träbilder. Jag bad att få se dem för närmare anteckning och beskrivning i inventariet. Döm om de känslor, med vilka jag mottog och för kyrkorådet på själva Birgittadagen förevisade den här återgivna, ursprungligen rikt förgyllda och målade bilden av den uppländska sierskan. Såsom konstverk är denna, med undantag av högra underarmen, väl bibehållna träskulptur mycket förnämlig bland alla kända bilder av Birgitta— en oanad belöning

åt Hilleshøgs församling för dess kärleksfulla omvårdnad om sin helgedom.

Vi hyllar inte Birgitta såsom en reformationens förelöpare. Med sitt munkideal, sin helgon- och Mariakult och sin himmelska mytologi är hon främmande för reformationens ande. Och den ohistoriska föreställningen om förelöpare har spökat länge nog för att avlysas. En skapande epok sådan som Martin Luthers drager till sig ljuset, som därifrån sparsammare faller inte endast framåt på de gestalter och tilldragelser som står under dess inflytande, utan även tillbaka över tidigare skeenden, som orätmätigt fördunklats av en följande större tid. Hur tydligt än för senare släkten enskilda företeelser och gestalter kan te sig som förebud till vad eftervärlden gillar, så förstår vi knappast historien bättre om vi tänker så. Allraminst har uppfattningen av reformationen gagnats av att man tämligen godtyckligt lösryckt en och annan personlighet ur det fjortonde och femtonde århundradet till att tjäna som reformationens förelöpare. Reformationen hade sina rötter i Skriften och i Luthers frälsningserfarenhet. Men den utgjorde djupare sett ingen återgång. Försöken att hoppa över ett förflutet är i regel dömda att sakna livskraft. Utan i reformationen framträdde fullmogen en trosvisshet och en fromhetstyp, som medeltiden igenom hade i mer blandade eller mer bestämda former sökt sig uttryck.

Västerlandets kyrka stod under medeltiden, i jämförelse med vad som sedan kom, i obestämdhetens tecken. Hon avskilde från sig personer och riktningar, som var vilseförande i kult, lära eller liv, men även besvärliga sanningssägare och brådmogna strävanden som hade framtiden för sig och därför kanske senare fick hemortsrätt i kyrkan. Men den konfessionella romerska katolicismen fanns inte under medeltiden, utan uppkom efter de evangeliska bekännelserna. Vad medeltidskyrkan gömde i sin vida famn, blev, genom dess oförmåga att tåla uppenbarelsens vittne Martin Luther och att till sin fördel tillgodogöra sig kyrkoförbättringen, fördelat på skilda kyrkosamfund. Luther ville inte detta. Han hör inte till sektstiftarna, som avsondrar sig från

kyrkan för att bilda ett heligare samfund. Han blev mot sin vilja och kallelse utmotad ur kyrkans gemenskap. Hur främmande Luther var för tanken på att bilda en separatkyrka, visar sig i hans ringa intresse och förmåga, när det blev nödvändigt att organisera de evangeliska församlingarna. Trots bannlysningen förblev Luther mer ekumenisk än Rom. Mitt i de hetaste striderna tillkom hans lilla katekes. Frestelsen måste ha varit stark att i Tredje artikeln göra eller antyda en utvärtes avgränsning mot Rom. Men vad läser vi? Inte ens ordet kyrka används. Det kan misstydas. Utan ännu i dag lär sig alla barn i evangelisk-lutherska länder om »hela kristenheten på jorden». Så fjärran var Luther från sekterism, fastän Rom sekteriskt fjärrade sig från honom.

Luthers kallelse gällde kyrkan i dess helhet. Hans inverkan är märkbar även inom det romerska religionssamfundet. Men genom hindren, som uppvräcktes, fördelade sig den västerländska gudsydkans flod på flera flodbäddar. Ingen kan säga, om och hur de åter skall förenas till en gemensam organisation. Men den som fördjupar sig i kristendomen och i den medeltida fromheten, måste se, att den evangeliska kristenheten utgör en lika äkta fortsättning och förnyelse av kyrkan som den tridentinska och vatikanska romerska kyrkan är.

Detta skall vi strax bestyrka, vad angår fromhetens inre liv. Men det visar sig även i yttre ting, särdeles i svenska kyrkan, som trognare och mer ostört än de flesta andra kunde genomföra den evangeliska frihetens princip mot en lagisk ande, vare sig det lagiska väsendet bjöd att bibehålla eller att pietetslöst förstöra. Olikheter i gudstjänstordningar och i kyrkornas bruk och prydnade mellan romerska och svenska kyrkan har olika anledningar. Två må nämnas. Vår kyrka avlägsnade och ändrade liksom reformationens alla samfund sådant, som var eller ansågs vara oförenligt med den evangeliska tron. Men man blir överraskad, när man finner, att olikheten stundom beror på Rom. Vi har i vissa fall behållit det medeltida bruket, medan Rom sedermera vidtagit ändringar. Det är katolskt, ut med det ur kyrkan! Målningarna är katolska, överkalka dem! Korstecknet är katolskt, tag bort det från

dopritualet! Dopfunten är katolsk, släpa ut den! Triumfkrucifixet, altarskåpet och bilderna är katolska, bär upp dem på en vind eller låt dem bli till ved! Sådana rop och åtgärder tillhör inte reformationstiden i Sverige, inte heller ortodoxins tid. Då bevarades tvärtom på det hela taget med märklig pietet de gamla skatterna. I stället för att vitmåla försåg man - inte alltid så lyckligt - omålade kyrkor med nya målningar, utsirade dem efter tidens smak och skänkte dem inte sällan dyrbara prydnadsföremål. Avogheten mot en äldre tids kyrkoprydnader härrör varken från våra reformatorer eller från stormaktstidens prästerskap, utan från rationalismen. Så ungt, knappast mer än femtio år gammalt, är bruket att översmeta gamla målningar och att avlägsna altarskåp och andra prydnader såsom katolska. Den romantiska strömning, som genomgår vår tid, är, liksom den pietistiska reaktionen i förra seklets början och mitt, böjd att ringakta upplysningstiden. Jag vill ingalunda fördöma den. Man kan förstå dess längtan efter ren, vit färg över brokigheten, efter ljus och luft och rymd i helgedomen. Ingen har i Sverige utrotat flera medeltidskyrkor, ur vilka " --- mörkret kikar igenom trånga fönstergluggar ut», ingen har åstadkommit flera stora, ljusa kyrkorum av en nu, inte alldeles med rätta, föraktad typ: »en skön rotunda, lätt som himlavalvet, och ljuset trängde in från alla kanter», än Växjöstiftets nitiske kyrkobyggare Esaias Tegnér. För honom symboliserade de numera så högt skattade trånga, mörka medeltidskyrkorna med alla sina bilder och prydnader andligt mörker och unken livsuppfattning. Han lär inte för den skull kunna betraktas som okunnig. Man kan få för mycket av de många färgerna och som omväxling glädjas över de vita ytorna och enkelheten. Man kan förstå Tegnér och ändå finna, att upplysningstiden gick för långt i att vraka det, som evangelisk-luthersk reformation och ortodoxi hade behållit. Vi lever ännu under inflytandet av en pietetslöshet, som på 1800-talet trots tyst eller verksamt motstånd från folklig känsla och här och var från konstnärligt förstånd (C. F. Sundvall) och prästerlig konservatism (Lars Landgren) sattes i system såsom statens och myndigheternas regel. Det var en sådan åskådning,

Redan dessa ord visar, hur Birgitta på äkta medeltida vis sätter den jordiska, äktenskapliga kärleken i motsats mot den himmelska kärleken. Snart sagt på varje sida av Revelationerna finner man liknande uttryck. Men i enlighet med sin regel, att goda gärningar utan kärlek inte duger till något (IV, 81), blir inte ens den asketiska brudmystiken för Birgitta ett ovillkorligt krav. I Uppenbarelserna IV, 71 läser vi det märkliga ord, som Herren talade till Birgitta vid hennes dotter Cecilias utträde ur klostret: "Du gav mig din dotter, men jag visade dig icke vilket som var mig välbehagligast, hennes jungfrustånd eller hennes äktenskap, eller huruvida ditt offer behagade mig eller icke... Jungfruligheten är god och står högst, ty den är lik änglarna, om den blott iakttages på ett förståndigt och passande sätt. Men om det ena finnes utan det andra, d. v. s. köttets men icke sinnets jungfrulighet, så är jungfruligheten vanställd. Ty en ödmjuk och from hustru är mig välbehagligare än en högfärdig och oblyg jungfru. En ärbar hustru, som lever i gudsfruktan efter sitt stånd, kan samla lika stor förtjänst som en tuktig och ödmjuk jungfru."

Tre exempel uppställs: Susanna som var gift. Judit som var änka, Tekla som var jungfru. "Ehuru dessa tre icke utförde samma slags gärning, äro de dock lika i förtjänst. Därför kunna både jungfrur och änkor behaga mig lika mycket, om blott deras åstundan är till mig och deras liv är gott. Vidare sade Herren: Vare sig din dotter lever i jungfrustånd eller i äktenskap, är det mig lika kärt, om hon blott inrättar sig efter min vilja." Så evangeliskt fri kunde Birgitta vara, när det gällde ett henne närstående enskilt fall av själavård. Men det hindrar inte, att hela hennes åskådning vilar på munkidealet Hon hyllade läran om munk- och nunneståndet såsom den egentliga formen för kristet liv, och stannade i sin teori ingalunda vid Frälsarens ord Matt. 19: 20 och kyrkans erfarenhet i alla tider av det ogifta ståndet såsom en särskild, åt vissa Herrens lärjungar anvisad kallelse i kyrkans tjänst.

II.

Här uppenbarar sig emellertid i Birgittas gudsumgänge det som inom fromhetens historia utgör dess egentliga under. Vi har redan sett, att hennes innerliga hängivenhet avgränsar henne från de gängse fromhetstyperna av lägre ordning, liksom fallet skulle bli med reformationens stora gestalter. Men inom ramen, som omsluter den till personligt genombrott komna fromheten hos medeltidens helgon och onämnde, bildar Birgitta med många ringare och få jämbördiga likar en särskild grupp, som utgör den evangeliska linjen i medeltidens västerländska kristenhet. Kännetecknet står att läsa i Bergspredikan: Ni är jordens salt. Allvaret i kärlekens ideal och utövande betyder hos dessa män och kvinnor mer än tidlöst försjunkande. Den aldrig svikande etiska nitälskan är hos Birgitta så mycket underbarare, som hon dels var begåvad med sällsynt visionär förmåga, dels använder sig av den erotiska mystikens termer. Kristi brud, Guds brud, är hennes stående titel. Den kan stegras därefter, att Maria, himladrottningen, kallar henne sonhustru. Det sker, Rev. VI, 88, den juldag, då Birgitta under den föregående julnatten erfarit en så riklig och underlig hjärtats fröjd, att hon knappast kunde hålla sig av glädje, och i samma stund känt en rörelse i sin kropp som om ett levande barn rört sig därinne. Hennes bikt-fader och andra såg och kände till sin förundran, att det inte var en villa, vilket också Guds moder förvissade henne om i en syn under högmässan. Guds moder sade då till bruden:

»Liksom min son gav dig namnet: hans nya brud, så kallar jag dig nu min sonhustru». Men betecknande nog talar Maria till henne om sonhustruns arbetsplikter inte om brudens umgänge med brudgummen. »Såsom fader och moder, när de börja bli gamla överlämnar hemsysslorna åt sonhustrun och säger till henne vad som skall göras i huset och på gården så vill Gud och jag, som nu äro gamla i människornas hjärtan och kalla i deras kärlek, kungöra vår vilja för våra vänner och världen genom dig.» Birgittas asketiska stränghet mot sig själv och den möda hon underkastade

sig avsåg alltså inte att vara medel för att få smaka underbara kontemplativa och extatiska erfarenheter, utan de utgjorde för henne pliktuppfyllelse och gudstjänst. Hon har tillfullo uppskattat kontemplationens betydelse och flitigt övat den, men den var inte huvudsaken i religionen för henne.

Varje kännare av brudmystiken inom och utom kristenheten måste bakom de uttryck, som Birgitta använder, vänta sig den vanliga stigande skalan av gudsnjutandets heta åtrå och vällust. Men jag överdriver inte, när jag säger, att av detta finns hos Birgitta knappast ett spår. Saken, tidigare uppmärksammas, har på senare tid blivit vetenskapligt prövad av K. B. Westman och bevisad ur Birgittas utsagor under belysande jämförelse med andra visionärer och mystiker.

Anslaget är hos Birgitta inte sällan erotiskt. Brud och brudgum kommer samman på tre sätt: genom brev, samtal och kroppslig förening (Revelationes IV, 75). Men den tillämpning, som är så vanlig i liknande litteratur att den måste anses vara självklar, uteblir alldeles hos Birgitta. Brevet betyder de frommas böner, som förenar själen med Gud. Samtalen betyder ånger och bot. Att Gud och själen nakna förenas betyder den himmelska åstundan och den rena kärleken, av vilken själen alltid skulle brinna. Med god självkänedom skildras på alla tre stadierna de hinder, som fienden lägger i vägen för själen. Man letar förgäves efter njutningsreligion. Den totala frånvaron hos Birgitta av en del nunnors brudfantasier i umgänget med den himmelske brudgummen och den kyskhet, som utmärker Birgittas språk trots att hon talar om sig själv som Kristi brud eller Guds brud och trots rikedom i hennes fantasi och bildspråk, äger detta naturligtvis samband med att hon levde i ett mångårigt ärbart äktenskap, som välsignats med flera barn. Men där ligger ingalunda hela förklaringen. Vi rör nu vid hjärtpunkten i Birgittas gudshängivenhet. Känslan av egen brist, iveren att rena viljan och enligt ålagda plikter utöva en verksam gudaktighet sysselsatte Birgitta så helt, att det inte fanns rum i hennes sinne för ett till religion omklätt och förändligt njutningsliv. Benådad bland

Herrens tjänare och tjänarinnor i alla tider har Birgitta mer än en gång smakat hänryckningens salighet. Hon skriver (Regula Salvatoris 31): »Anden blåser vart den vill ... Jo, så är det verkligen, ty den blåser på olika sätt, vart den vill och när den vill. Sådan hugsvalelse följer honom, att hela hjärtat uppfylles med plötslig glädje, vilken icke kan komma hjärtat till del genom kroppsliga eller världsliga ting utan endast genom den då ingivande Andens nåd.»

Men hur underbar Herrens nåd än visade sig på henne, hade hon varken lust eller rätt till självbespeglning. Herren sade till henne: »Jag kräver nämligen större tjänst av dig, än av andra, emedan jag gjort större nåd med dig» (Rev. I, 11).

Det har anmärkts, att Birgitta inte som mystikernas brukar, uttrycker saknad över, att de saliga tillstånden upphör. Hon finner det tvärtom nyttigt och nödvändigt. Ty om näven alltid hölls knuten, skulle senorna krympa ihop och handen bli vanmäktig. »Så är det också i andliga ting. Om själen alltid förbleve i kontemplation, skulle hon antingen förglömma sig själv och gå under i högmod, eller ock skulle hennes äras krona förminska.» (Rev. IV, 12). Det är inte kärlekens njutning hon avser, utan kärlekens sinne och verk, när hon ber: »Min Herre Jesus Kristus, hör min bön, fastän jag icke med mina gärningar förskyllat det. Gör du det ändå, därför att du är sann Gud; gör mitt hjärta brinnande av din kärleks eld, så att allt det som däri är dig emot, sopas bort såsom aska i blåsande väder» (Uppb. IV, 142, från svenska texten). En sådan sinnesriktning ställer Birgitta på en förnämlig plats i medeltidens mer evangeliska och positiva fromhetsriktning.

III.

Birgitta levde sålunda inte för stunderna av hänryckning, utan för sin Herres tjänst. Frågar vi närmare efter vari denna tjänst bestod, får vi så klart besked som möjligt av henne själv. Hon levde för en särskild uppgift, som blivit henne anförtrodd. Hon var viss om Guds kallelse. Denna visshet var så stark, att den på

samma gång ingav henne en obetingad ödmjukhet och befriade henne från tvekan och människofruktan. Skönast uttalar hon sin utkorelse i de ofta citerade orden, som utgör svar på frågan om hennes profetiska uppträdande: »Jag är som en löpare, som bär min herres brev, sålunda är det icke på grund av mina egna förtjänster utan på den allsmäktige Gudens befallning som jag säger och uppenbarar sådana ting». Bilden var henne kär, hon har använt den mer än en gång. Till Nicolaus av Nola hade hon sagt på tal om sina uppenbarelsen: »Anse inte att de gudomliga orden äger mindre betydelse till följd av min ringhet. Ty jag är som en ringa löpare, som, när han bär en stor herres brev vari viktiga ärenden äro nedskrivna, kan besöka värdshus och tarvliga ställen, men ingenstans nedsmutsar eller fördärvar sin herres brev, inte heller förändras av detta dess innehåll. Han som befallt mig att tala, vet att jag icke tillägger eller borttager någonting av mig själv »

I de sist anförda orden antyder Birgitta själv, att hennes uppdrag inte förde henne ut ur världen, utan på fullaste allvar in i samtidens historia. Hon hade genom börd, giftermål och levnadsställning blivit väl förtrogen med förhållandena i Sverige såväl i de högre och högsta kretsarna som hos folket. Och sedan hennes egentliga religiösa uppgift inträtt, skärptes och vidgades alltmer hennes uppmärksamhet för vad som hände i världen. När hon gick till rätta med de högre samhällsklassernas liv, med kungars, prelaters och prästers bristande plikt känsla, talade hon inte i allmänhet, utan hon åsyftade bestämda fall, som vi ofta kan känna igen. Hennes ord var på äkta profetiskt vis handlingar, avsedda att uppkalla handling och ändra sakernas gång. Mest märkbart ingrep hon i kyrkans yttre öden i sin oförtrutna strävan att återföra påven till Rom. Hon ställde sig, eller rättare, hon ställdes av Herren i händelsernas mitt som botpredikant och själasörjare, som siare och kyrkans samvete, som svensk patriot och duglig fredsvivare i furstarnas tvister och krig, som reformator av sed och lag. Birgittas levande intresse för såväl kyrkans som staternas angelägenheter och för vad som hände i samtiden och hennes

behov att föra Guds talan, att se och utföra Guds verk i händelsernas förlopp, i förening med hennes fasta övertygelse om en särskild gudomlig utkorelse ställer henne i linje med profeterna i Gamla testamentet och deras efterföljare i kristenheten. När vi kommer fram till den mer positiva och evangeliska - av tidlösa kontemplativa ideal mindre helt behärskade fromhetstypens fullmogna uttryck i reformationen, leds tanken från Birgitta snarare till Calvin med hans världsvana, hans vakna blick för alla möjligheter som samtidens historia erbjöd och med hans organisatoriska snille, än till den ovärldslige Luther.

Vi kan alltså allt bestämdare hos Birgitta urskilja kännetecken, som tillhör den i reformationen med dess trosvisshet och kallelselära utmynnande fromhetsriktningen i medeltiden. De tre drag vi framvisat hos henne är: själens genombrott till ett gudsförhållande av mera personlig art; det äkta evangeliska allvar, som besjalar hela hennes fromhet och som behärskar även de kontemplativa och visionära erfarenheterna; samt hennes profetiska uppgift i samtidens historia.

Därmed är min uppgift till ända. Frågan om Birgitta och reformationen har en annan sida. Det finns drag i Birgittas fromhet, som inte kommit till sin rätt som de borde i reformationens kyrkor. Om vi då fäster oss vid den stilla betraktelsen och försjunkandet i åskådan av Guds handlingar och väsen, bör sägas, att försummelse av meditation och bönenas fördolda gudsumgänge också är en otrohet mot Luthers ande. Ytterligare uppkomma frågorna om värdet av organiserat och rituellt samliv, om inrättningar för fromhetslivets omvårdnad o. d. Framförallt bör vi lära oss det som lutherdomen till sin skada i allmänhet försummat, nämligen askes i betydelsen av sträng disciplin, andlig och sedlig självdisciplin. Jag stannar i afton vid att angiva Birgittas plats i linje med reformationen.

Men en sådan analys av hennes ställning i fromhetslivets historia ger ingen föreställning om friskheten i hennes poetiska

sinne, som såg framför sig de bilder hon originellt använde, eller om vidden och kraften hos hennes ordnande och styrande snille.

Det tillhör Guds stora gåvor till vår svenska del av kristenheten på jorden, att Birgitta är vår. Jag lyckönskar denna Vadstena församling till att äga hennes minne såsom ingen annan församling. Jag lyckönskar även församlingen till den storslagna helgedom, som uppväxte ur Birgittas stiftelse, fastän jag inser vilka svårigheter ett av rikets största och härligaste gudstjänstrum måste bereda en församling, som ensam inte kan på långt när fylla den. Jag vet, att Vadstena församling med glädje hälsar de skaror som på Birgittadagen eller annars skall komma även från många håll liksom i afton för att tillsammans med er hålla andakt i det minnesrika templet.

Hur mycket fattigare hade inte denna rika östgötabygd och hela vårt land varit utan den ström av andlighet, bildning, skönhet och arbete, som här vällde fram och som under många släktled utbredde sig från denna ort. Vida märks verkningarna av Birgittas ande och viljekraft. Men mest varaktigt fortlever hon ibland oss i sina skrifter genom den själens skönhet som där uppenbarar sig. Ty världen blev henne besk, Kristus blev hennes allt. Herren sade till henne (Regula Salvatoris, Prologus 3): "Bry dig icke om världens ära eller dina vänner i världen, ty när du har mig, bliver allting ljuvligt för dig, och när du fullkomligt älskar mg, bliver allt, som har med världen och icke med mig att göra, bittert såsom etter för dig." Själens skönhet beror hos Birgitta på att hon kände sig ringa inför den gudomliga nåden och att livet blev för henne att göra Guds vilja. Gud utvalde och helgade henne, inte för någon hennes förtjänst, utan efter sitt goda behag. En dag kände hon sig såsom den minsta mygga i Guds våld och undrade hur hon kunde tagas till ett slikt ämbete. "Ljuvaste Gud, Jesus Kristus, vredgas icke över att jag frågat dig detta. Man bör ju icke förundra sig över något som utgår från dig, ty du kan göra allt vad du vill, men det är mig själv, som jag är så förvånad över, ty jag har kränkt dig på mångahanda sätt och gjort föga bättring. Rösten svarade och sade: Jag vill svara dig med en liknelse. Om man gäve en rik och mäktig

konung olika slags mynt och han sedan låte smälta om dem och därav tillverka vad han ville, såsom kronor och ringar av guldmynten, fat och dryckeskar av silvermynten, kittlar och pannor av kopparmynten, och om konungen nyttjade allt detta till sitt gagn och sin heder - icke skulle du väl då undra över att han gjorde så? Lika litet bör du förundra dig över att jag gärna av mina vänners hjärtan, som de själva bjudit mig och som jag gärna tager emot, gör det som behagar mig. Och ehuru några ha större förstånd, andra mindre, så använder jag dock, när de offra mig sina hjärtan, somliga till ett och andra till ett annat men alla till min ära och heder, ty den rättfärdiges hjärta är mig ett högst välbehagligt mynt, och därför kan jag inrätta det som är mitt, så som det behagar mig. Eftersom du alltså är min, bör du icke förundra dig över det som jag vill göra med dig, utan var orubbligt ståndaktig till att härda ut och villig till att göra det som jag befäller dig. Jag är ju i stånd till att överallt giva sig allt vad du behöver." (Rev. IV, 77).

Eftersom Gud så helgade henne och hon helt överlät sig åt hans tjänst, bör vi tacka Gud för henne. Som Olaus Petri skrev om helgonen: »Vi har klart nog av Skriften, att vi skall lova, prisa och ära Gud i alla hans skapade varelser. Så måste vi ock prisa honom i hans helgon, det är, i alla kristna människor, levande och döda. Ty de är alla hans helgon. Och då prisar vi Gud i hans helgon, när vi tackar och ärar honom för hans stora nåd och barmhärtighet, som han har gjort med sina helgon. Så ock när vi vill ära helgonen, skall vi ära dem i Gud, det är, för Guds skull, att eftersom Gud själv har ärat dem så, så ger vi dem ock ära för hans skull, så att de har honom att tacka därför».